

ശ്രീഃ  
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ  
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ  
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര  
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ഏകോനവിംശഃ സർഗഃ ॥

*This document has been prepared by*

*Sunder Kidāmbi*

*with the blessings of*

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

*His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam*

ശ്രീഃ  
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ  
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ  
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര  
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

## ॥ ഏകോനവിംശഃ സർഗഃ ॥

ശ്രീരാമകൈകേയിസംവാദോ വനഗമനമംഗീകൃത്യ ശ്രീരാമസ്യ  
മാതുരാജ്ഞാമഗ്രഹീതും തത്സന്നിധൗ ഗമനം

തദപ്രിയമമിത്രഘ്നോ  
വചനം മരണോപമം |  
ശ്രുത്വാ ന വിവൃഥേ രാമഃ  
കൈകേയിം ചേദമബ്രവീത് || 2.19.1 ||

ഏവമസ്തു ഗമിഷ്യാമി  
വനം വസ്തുമഹം ത്വിതഃ |  
ജടാചീരധരോ രാജ്ഞഃ  
പ്രതിജ്ഞാമനുപാലയൻ || 2.19.2 ||

ഇദം തു ജ്ഞാതുമിച്ഛാമി  
കിമർഥം മാം മഹീപതിഃ |  
നാഭിനന്ദതി ദുർധർഷോ  
യഥാപൂർവമരിനമഃ || 2.19.3 ||

മന്യുർന ച ത്വയാ കാർയോ  
ദേവി ബ്രൂമി തവാഗ്രതഃ |

യാസ്യാമി ഭവ സുപ്രീതാ  
വനം ചീരജടാധരഃ || 2.19.4 ||

ഹിതേന ഗുരുണാ പിത്രാ  
കൃതജ്ഞേന നൃപേണ ച |  
നിയുജ്യമാനോ വിസ്രബ്ധഃ  
കിം ന കുർയാമഹം പ്രിയം || 2.19.5 ||

അലീകം മാനസം ത്വേകം  
ഹൃദയം ദഹതേ മമ |  
സ്വയം യന്നാഹ മാം രാജാ  
ഭരതസ്യാഭിഷേചനം || 2.19.6 ||

അഹം ഹി സീതാം രാജ്യം ച  
പ്രാണാനിഷ്ടാൻ ധനാനി ച |  
ഹൃഷ്ടോ ഭാഭ്രേ സ്വയം ദദ്യാം  
ഭരതായ പ്രചോദിതഃ || 2.19.7 ||

കിം പുനർമനുജേന്ദ്രേണ  
സ്വയം പിത്രാ പ്രചോദിതഃ |  
തവ ച പ്രിയകാമാർഥം  
പ്രതിജ്ഞാമനുപാലയൻ || 2.19.8 ||

തമാശ്വാസയ പ്രീമന്തം  
കിന്ത്വിദം യൻമഹീപതിഃ |  
വസുധാസങ്കതനയനോ  
മന്ദശ്രൂണി മുഞ്ചതി || 2.19.9 ||

ഗച്ഛന്തു ചൈവാനയിതും  
ദൂതാഃ ശീഘ്രജവൈർഹയൈഃ |

ഭരതം മാതൃലകുലാ -

ദദ്യൈവ നൃപശാസനാത് || 2.19.10 ||

ദണ്ഡകാരണ്യമേഷോഽഹം

ഗച്ഛാമ്യേവ ഹി സത്വരഃ |

അവിചാർയ പിതൂർവാക്യം

സമാ വസ്തും ചതുർദശ || 2.19.11 ||

സാ ഹൃഷ്ടാ തസ്യ തദ് വാക്യം

ശ്രുത്വാ രാമസ്യ കൈകയി |

പ്രസ്ഥാനം ശ്രദ്ധാനാ സാ

ത്വരയാമാസ രാഘവം || 2.19.12 ||

ഏവം ഭവതു യാസ്യന്തി

ദൂതാഃ ശീഘ്രജിവൈർഹയൈഃ |

ഭരതം മാതൃലകുലാ -

ദിഹാവർതയിതും നരാഃ || 2.19.13 ||

തവ ത്വഹം ക്ഷമം മന്യേ

നോത്സുകസ്യ വിലംബനം |

രാമ തസ്മാദിതഃ ശീഘ്രം

വനം ത്വം ഗന്തുമർഹസി || 2.19.14 ||

വ്രീഡാൻവിതഃ സ്വയം യച്ച

നൃപസ്ത്വാം നാഭിഭാഷതേ |

നൈതത് കിഞ്ചിന്നരശ്രേഷ്ഠ

മന്യുരേഷോഽപനീയതാം || 2.19.15 ||

യാവത്തും ന വനം യാതഃ

പുരാദസ്മാദതിത്യരം |

പിതാ താവന്ന തേ രാമ

സ്നാസ്യതേ ഭോക്ഷ്യതേപി വാ || 2.19.16 ||

ധിക്കഷ്ടമിതി നിഃശ്വസ്യ

രാജാ ശോകപരിപ്ലുതഃ |

മൂർച്ഛിതോ ന്യപതത് തസ്മിൻ

പര്യങ്കേ ഹേമഭൂഷിതേ || 2.19.17 ||

രാമോഽപ്യുത്ഥാപ്യ രാജാനം

കൈകേയോഭിപ്രചോദിതഃ |

കശയേവ ഹതോ വാജീ

വനം ഗന്തും കൃതത്വരഃ || 2.19.18 ||

തദപ്രിയമനാർത്ഥായാ

വചനം ദാരുണോദയം |

ശ്രുത്വാ ഗതവ്യഥോ രാമഃ

കൈകേയീം വാക്യമബ്രവീത് || 2.19.19 ||

നാഹമർഥപരോ ദേവി

ലോകമാവസ്തുമുത്സഹേ |

വിദ്ധി മാമ്യഷിഭിസ്തുൽയം

വിമലം ധർമ്മമാസ്ഥിതം || 2.19.20 ||

യത് തത്രഭവതഃ കിഞ്ചി -

ച്ഛക്യം കർതും പ്രിയം മയാ |

പ്രാണാനപി പരിത്യജ്യ

സർവഥാ കൃതമേവ തത് || 2.19.21 ||

ന ഹ്യതോ ധർമചരണം

കിഞ്ചിദസ്തി മഹത്തരം |

യഥാ പിതരി ശുശ്രൂഷാ  
തസ്യ വാ വചനക്രിയാ || 2.19.22 ||

അനുകൂതോപ്യത്രഭവതാ  
ഭവത്യാ വചനാദഹം |  
വനേ വത്സാമി വിജനേ  
വർഷാണീഹ ചതുർദശ || 2.19.23 ||

ന നൂനം മയി കൈകേയി  
കിഞ്ചിദാശംസസേ ഗുണാൻ |  
യദ് രാജാനമവോചസ്ത്വം  
മമേശ്വരതരാ സതീ || 2.19.24 ||

യാവൻമാതരമാപൃച്ഛേ  
സീതാം ചാനുനയാമൃഹം |  
തതോദ്ഭവ ഗമിഷ്യാമി  
ദണ്ഡകാനാം മഹദ് വനം || 2.19.25 ||

ഭരതഃ പാലയേദ് രാജ്യം  
ശുശ്രൂഷേച്ച പിതൂർയഥാ |  
തഥാ ഭവത്യാ കർതവ്യം  
സ ഹി ധർമഃ സനാതനഃ || 2.19.26 ||

രാമസ്യ തു വചഃ ശ്രുത്വാ  
ഭൃശം ദുഃഖഗതഃ പിതാ |  
ശോകാദശക്നുവൻ വക്തും  
പ്രരുരോദ മഹാസ്വനം || 2.19.27 ||

വന്ദിത്വാ ചരണൗ രാജേന്താ  
വിസംജ്ഞസ്യ പിതൃസ്തദാ |

കൈകേയോശ്ചാപ്യുനാർത്ഥായാ  
നിഷ്പപാത മഹാദ്യുതിഃ || 2.19.28 ||

സ രാമഃ പിതരം കൃത്വാ  
കൈകേയീം ച പ്രദക്ഷിണം |  
നിഷ്ക്രമ്യാന്തഃപുരാത് തസ്മാത്  
സ്വം ദദർശ സുഹൃജ്ജനം || 2.19.29 ||

തം ബാഷ്പപരിപൂർണാക്ഷഃ  
പൃഷ്ഠതോഽനുജഗാമ ഹ |  
ലക്ഷ്മണഃ പരമക്രൂദ്ധഃ  
സുമിത്രാനന്ദവർധനഃ || 2.19.30 ||

ആഭിഷേചനികം ഭാണ്ഡം  
കൃത്വാ രാമഃ പ്രദക്ഷിണം |  
ശനൈർജഗാമ സാപേക്ഷോ  
ദൃഷ്ടിം തത്രാവിചാലയൻ || 2.19.31 ||

ന ചാസ്യ മഹതീം ലക്ഷ്മീം  
രാജ്യനാശോഽപകർഷതി |  
ലോകകാന്തസ്യ കാന്തത്വാ -  
ച്ഛീതരശ്മേരിവ ക്ഷയഃ || 2.19.32 ||

ന വനം ഗന്തുകാമസ്യ  
ത്യജതശ്ച വസുന്ധരാം |  
സർവലോകാതിഗന്ധ്യവ  
ലക്ഷ്യതേ ചിത്തവിക്രിയാ || 2.19.33 ||

പ്രതിഷിധ്യ ശുഭം ഹരത്രം  
വൃജനേ ച സ്വലങ്കൃതേ |

വിസർജയിത്വാ സ്വജനം

രഥം പൗരാംസ്തഥാ ജനാൻ || 2.19.34 ||

ധാരയൻ മനസാ ദുഃഖ -

മിന്ദ്രിയാണി നിഗൃഹ്യ ച |

പ്രവിവേശാത്മവാൻ വേശ്മ

മാതുരപ്രിയശംസിവാൻ || 2.19.35 ||

സർവോപ്യഭിജനഃ ശ്രീമാൻ

ശ്രീമതഃ സത്യവാദിനഃ |

നാലക്ഷയത രാമസ്യ

കഞ്ചിദാകാരമാനനേ || 2.19.36 ||

ഉചിതം ച മഹാബാഹു -

ർന ജഹൗ ഹർഷമാത്മവാൻ |

ശാരദഃ സമുദീർണാംശു -

ശ്വന്ദ്രസ്തേജ ഇവാത്മജം || 2.19.37 ||

വാചാ മധുരയാ രാമഃ

സർവം സമ്മാനയഞ്ജനം |

മാതുഃ സമീപം ധർമാത്മാ

പ്രവിവേശ മഹായശാഃ || 2.19.38 ||

തം ഗുണൈഃ സമതാം പ്രാപ്തോ ഭ്രാതാ വിപുലവിക്രമഃ |

സൗമിത്രിരനുവദ്രാജ ധാരയൻ ദുഃഖമാത്മജം || 2.19.39 ||

പ്രവിശ്യ വേശ്മാതിഭൃശം മുദാ യുതം

സമീക്ഷ്യ താം ചാർഥവിപത്തിമാഗതാം |

ന ചൈവ രാമോത്ത്ര ജഗാമ വിക്രിയാം

സുഹൃജ്ജനസ്യാത്മവിപത്തിശങ്കയാ || 2.19.40 ||

॥ ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ  
അയോധ്യാകാണ്ഡേ ഏകോനവിംശഃ സർഗഃ ॥